

Els joves de les Illes Balears i la llengua.

Anàlisi d'una enquesta

Gabriel Bibiloni

L'enquesta

L'any 2004 la Direcció General de Joventut (Conselleria de Presidència i Esports) del Govern de les Illes Balears va encarregar a l'empresa Sigma 2 S.A. un estudi sobre la realitat dels joves de les Illes, que abraçava un ampli ventall d'aspectes. Els resultats,

fets públics el 2005, es mostren en el document *Anàlisi de la realitat social dels joves a les Balears*, (que anomenarem en aquest article *el report*) i són consultables al web del Govern de les Illes Balears (<http://infojove.caib.es/estudisociologic2005.pdf>). L'enquesta està feta sobre una mostra aleatòria

de 1.523 persones (733 a Mallorca, 387 a Menorca i 407 a Eivissa i Formentera) d'edat compresa entre 15 i 19 anys, tots dos inclosos.

Essent una recerca de tipus global, els interessos sobre les llengües constitueixen un apartat reduït, i, en conseqüència les informacions que en resulten són també força limitades. Es formulen cinc qüestions, tres sobre competències lingüístiques, una sobre l'ús de català i castellà, i una altra sobre posicionament davant la llengua de l'educació.

El creuament de dades també és senzill: les respostes a les qüestions anteriors es relacionen, encara no sistemàticament, amb el sexe, edat, illa, tipus de nucli de residència (petit, mitjà, gran), nivell d'estudis i el sentiment nacional (més centrat en les illes o en l'estat). Pretenem en aquest article comentar alguns dels aspectes més destacables.

Competència lingüística

La primera dada que cal considerar és que el 75.6 % dels joves de les Illes Balears diuen que parlen en català (74.1 % a Mallorca, 87.8 % a Menorca i 77.4 % a les Pitiüses). Entre els joves, doncs, els catalanoparlants són una majoria robusta, enfront del grup dels qui no parlen la llengua del país (24.1%) . La comparació amb altres fonts de moments anteriors mostra que les dimensions de la població catalanoparlant es mantenen, malgrat la forta immigració que han rebut les Illes els darrers anys, que té com a contrapartida una certa integració dels sectors joves produïda per l'escola i els mitjans de comunicació.

El que ens ha d'interessar ara és per què hi ha un 24 per cent de joves que afirmen que no parlen la llengua del país. Una de les claus d'aquesta qüestió, sens dubte, és la immigració: segons el report, un 15 % dels joves estudiats –una xifra elevadíssima si tenim en compte que la mitjana espanyola voreja el 6 %– són immigrants d'un Estat altre que l'espanyol. Però el document no ens indica quin és el percentatge de joves nascuts a altres comunitats autònomes de l'Estat, que sumat a l'anterior ens donaria el total de joves nascuts fora de les illes Balears. L'ideal fóra encara separar els nascuts als Països Catalans i els nascuts a comunitats hispanoparlants. Amb tot, tenim el cens de població de l'any 2001, que ens proporciona aquesta informació, si bé amb l'inconvenient que suposen els quatre anys de di-

74. Podries dir-me si coneixes, parles o escrius...?				
	No el conec	El conec	El parlo	L'escriu
El català de les Illes Balears	1	2	3	4
El francès	1	2	3	4
L'anglès	1	2	3	4
L'alemany	1	2	3	4
Un altre	1	2	3	4

75. En quina llengua t'expresses més fàcilment a l'hora de parlar?				
Castellà			1	
Català			2	
Indistintament			3	
NS/NC			9	

76. Normalment, quina llengua utilitzes en les següents situacions?				
	Castellà	Català	Indistintament	NS/NC
Família	1	2	3	9
Amics	1	2	3	9
Companys d'estudis/feina	1	2	3	9
Treballs i/o exàmens	1	2	3	9
Botigues i comerços	1	2	3	9

NOMÉS ALS QUE NO PARLEN CATALÀ (CODI 1 I 2 EN P.74)				
77. Quan sents parlar català, l'entens?				
Gens			1	
Molt poc			2	
Amb alguna dificultat			3	
Sense cap dificultat			4	
No sap			8	
No contesta			9	

A TOTS				
78. Per acabar aquest apartat, com creus que s'hauria d'impartir l'ensenyament: en castellà, en català o en tots dos?				
En castellà			1	
En català			2	
En tots dos			3	
No sap			8	
No contesta			9	

climent en castellà que en castellà. Tanmateix, seria més adequat consti-
derar només els bilingües a l'hora de
valorar aquesta dada. I si traïem els
percentatges sobre el conjunt dels
bilingües, els qui s'expressen més
fàcilment en català són el 44 %, els
qui s'expressen indistintament en les
dues llengües són el 28,8 %, i els qui
s'expressen més fàcilment en castellà
només són el 22,4 %. Com que els
qui s'expressen indistintament en les
dues llengües tenen la mateixa com-
petència en català que els qui diuen
que s'expressen més fàcilment en
català (és impensable que algun
d'aquests "ambilingües" tingui un
déficit en una llengua, perquè també
el tindrà en l'altra), el percentatge
dels qui s'expressen "fàcilment" en
català representa el 73 per cent dels
bilingües. Realment, hi ha una certa
diferència entre destacar que el 57,9
% dels joves s'expressen més fàcil-
ment en castellà o destacar que el
22,4 % dels joves bilingües tenen una
major fluïdesa en castellà.

La competència lingüística dels
joves és posada en relació a allò que
el report diu "sentiment nacionalista".
Com tothom podia esperar, els qui
se senten més de les Illes que espan-
yols són més catalanoparlants, i els
qui se senten més espanyols que de
les Illes són més castellanoparlants.
Que cadascú esbrini quina és la causa
i quin és l'efecte. Però farem observar
en detall: el col·lectiu dels qui
s'expressen amb idèntica facilitat en

ment, que no són parlants de català,
tots dos lamentablement indetermi-
nats en aquesta enquesta.

En qualsevol cas, cal demanar qui-
nes són les causes que hi hagi una
massa de joves nascuts a les Illes o
que hi han residit durant un temps
suficient per a l'aprenentatge efectiu
de la llengua que no en siguin par-
lants. L'ensenyament del català com
a assignatura obligatòria a tots els
centres docents de les Illes va co-
mençar el 1979, i l'ensenyament en
català, amb diferents percentatges
d'obligació segons el moment, també
ja té una certa antiguitat. Segons
aquest fet, tots els escolars nascuts a
les Illes han estudiat català a l'escola.
El fet que hi hagi bosses de joves
incompetents en català mostra el fra-
cas del mandat legal de la Llei de
normalització lingüística, que estableix
que en acabar l'ensenyament obliga-
tori tots han de saber les dues llengües.
I com es fa evident que l'ensenyament
en català ocupa a hores d'ara un espai
clarament insuficient.

La mateixa conclusió s'ha d'ex-
tendre respecte a la dada proporcio-
nada per l'enquesta que indica que
hi ha un 8,9 % (7,3 % a Mallorca, 4,8
% a Menorca i 22,3 % a les Pitiuses)
de joves que parlen català però no
l'escrueu. És un fet greu que posa
en qüestió algunes coses del sistema
educatiu actual.

Aquest redactat posa èmfasi (inte-
ressada?) en el fet que una majoria

ferència entre les dues dades: consi-
derant només la població que té entre
quinze i vint-i-nou anys, tots dos in-
closos, els nascuts a les illes Balears
representen el 69,1 %, els nascuts a
altres comunitats autònomes de
l'Estat, el 20,2 %, i els nascuts a altres
Estat, el 10,5 per cent. És a dir que
els no nascuts a les illes constitueixen
el 30,8 % de la totalitat.

Lamentablement el report no pro-
porciona dades completes sobre la
competència i els usos lingüístics en
funció del lloc de naixement: només
diferència joves de nacionalitat espan-
yola i de nacionalitat estrangera, però
no els nascuts a les Illes i els nascuts
a altres comunitats de l'Estat. D'a-
questa manera no tenim coneixement
del percentatge d'immigrants espan-
yols que parlen en català ni en quina
mesura els joves nascuts a les Illes
presenten l'anomalia -hauríem de
dir que estirid- de no parlar la
llengua del país.

Amb tot, hi ha una percepció ge-
neral que el gruix de no catalanopar-
lants s'associa amb la massa immigra-
tòria, mentre que el gruix de
catalanoparlants s'associa al conjunt
nascut al país. El report ens indica
que els estrangers que no parlen en
català són el 83,8 % d'aquest col·lectiu,
enfrentat del 15,5 % dels qui declaren
saber-lo parlar. És evident que hi ha
també un sector de joves immigrants
espanyols que han fet una major o
menor integració lingüística, i també
un sector de joves balears de naixen-

PODRÍES DIR-ME SI CONEIXES, PARLES O ESCRIS EL CATALÀ DE LES ILLES BALEARS?
(SEGONS GÈNERE, EDAT I IL·LA DE RESIDÈNCIA)

EN QÜINA LLENGUA T'EXPRESSES MÉS FÀCILMENT A L'HORA DE PARLAR?
(SEGONS GÈNERE, EDAT I GRANDÀRIA D'HÀBITAT)

	Gènere %			Edat %			Il·la %		
	Total	Home	Dona	15-19	20-24	25-29	Mallorca	Menorca	Eivissa-Formiguer
No el conec	7,7	7,3	8,2	3,4	7,0	10,8	8,8	4,3	3,4
El conec	16,4	16,1	16,7	11,5	15,1	20,3	17,0	7,9	18,7
El parlo	8,9	9,9	7,9	6,6	7,6	11,3	7,3	4,8	22,3
L'escric	66,7	66,6	66,9	78,4	70,0	57,4	66,8	88,0	55,1
NC	0,2	0,1	0,3	0,0	0,3	0,1	0,1	0,0	0,5

	Gènere %			Edat %			Il·la %		
	Total	Home	Dona	15-19	20-24	25-29	Méys de 10.000	De 10.000 a 50.000	Més de 50.000
Castella	57,9	59,4	56,3	55,6	57,0	60,0	31,7	54,6	71,0
Catala	16,8	14,1	19,7	20,4	16,4	15,0	36,5	17,6	8,6
Indistintament	21,6	23,5	19,7	21,0	23,9	20,2	28,7	24,4	16,2
NS/NC	3,3	3,0	4,3	3,0	2,7	4,7	3,0	3,3	4,2

NORMALMENT, QUINA LLENGUA UTILITZES EN LES SEGÜENTS SITUACIONS?
(SEGONS GÈNERE, EDAT I GRANDÀRIA D'HÀBITAT)

	Gènere %			Edat %			Grandària d'hàbitat %		
	Total	Home	Dona	15-19	20-24	25-29	Menys de 10.000	De 10.000 a 50.000	Més de 50.000
Família									
Castellà	54.3	55.0	53.6	51.1	55.2	55.5	25.2	49.5	70.0
Català	24.0	23.3	24.8	25.3	25.3	22.3	43.9	25.8	14.9
Independent	16.6	17.5	15.6	17.5	16.8	15.8	24.5	19.9	10.3
NS/NC	5.1	4.2	6.0	6.1	2.6	6.4	6.4	4.7	4.9
Amics									
Castellà	53.0	53.1	52.9	48.1	52.4	56.2	20.5	51.4	66.7
Català	13.3	11.9	14.8	13.9	14.6	12.0	29.8	12.6	7.9
Independent	31.2	32.5	29.7	35.4	31.6	28.4	45.3	34.5	22.6
NS/NC	2.5	2.5	2.6	2.6	1.5	3.4	4.4	1.5	2.9
Companys estudis/treball									
Castellà	52.3	52.4	52.2	48.0	52.8	54.5	23.7	51.5	63.8
Català	10.9	8.2	13.8	14.2	10.6	9.2	19.8	10.8	7.7
Independent	33.9	36.3	31.3	35.6	34.8	32.2	52.0	35.8	25.2
NS/NC	2.9	3.1	2.6	2.1	1.8	4.2	4.4	1.8	3.4
Treball i/o exàmens									
Castellà	50.8	50.9	50.7	43.9	51.9	54.0	21.7	51.4	61.0
Català	11.6	9.3	14.2	17.3	11.3	8.7	21.3	10.6	9.1
Independent	33.9	36.4	31.3	34.7	34.6	32.9	51.5	35.8	25.4
NS/NC	3.6	3.4	3.9	4.1	2.2	4.5	5.5	2.2	4.4
Tendes i comerços									
Castellà	52.9	53.7	52.1	50.7	54.6	52.8	23.0	50.9	66.1
Català	8.9	7.3	10.7	9.1	9.1	8.7	21.7	8.5	4.6
Independent	34.4	35.4	33.4	35.7	34.2	33.9	50.4	37.4	25.5
NS/NC	3.7	3.6	3.8	4.5	2.1	4.5	4.9	3.1	3.9

les dues llengües representa un percentatge molt més alt entre els qui se senten més de les Illes que entre els qui se senten més espanyols.

Usos lingüístics

Respecte als usos lingüístics l'enquesta s'interessa per cinc dominis d'ús: família, amics, companys d'estudi o de feina, treball i/o exàmens i botigues i comerços. L'enfocament de l'enquesta, però, no porta a resultats del tot clarificadors. L'apartat que es refereix al domini de la família mostra que devers la meitat dels joves parlen en castellà

exclusivament, una quarta part, exclusivament en català i vora un 17 % usen les dues llengües segons la persona a qui s'adrecin. Cosa que vol dir que el 40.6% dels joves parlen en català en família. Per cert, i el 15% de joves sense carnet espanyol quina llengua parlen amb els seus pares i germans? L'enquesta no preveu en les respostes altres llengües que català i castellà, amb la qual cosa aquí hi ha una distorsió que cal tenir en compte. Segons el report, el 69.6 % dels estrangers parlen castellà en família (cal tenir en compte l'alt nombre de latinoamericans a les Illes), el 0 %

el català i el 30.3% no ho sap o no respon. Evidentment aquest trenta per cent allotja les llengües altres que català i castellà.

En els altres dominis d'ús convé interpretar les dades amb prudència. Els percentatges que corresponen als qui diuen que parlen en castellà, en català i "independent" cobreixen una gran gamma de situacions molt diverses i imbricades. En general, hi ha devers la meitat dels joves que es mantenen monolingües en espanyol en la major part de situacions, i aquests són *grosso modo* els de llengua familiar castellana. Si bé, com es desprèn de les dades, la meitat d'aquest grup declaren parlar català, de la qual cosa s'ha de deduir que en tenen la competència i que la duen a la pràctica, encara que no regularment. L'altra meitat dels enquestats utilitzen les dues llengües amb més regularitat en funció de diversos factors –bàsicament de la identitat dels interlocutors, cal suposar–, però aquí la simplicitat de l'enquesta no permet aprofundir en el funcionament d'aquests factors. El domini on hi ha menys ús del català és el de les botigues i comerços, en què la interacció és entre persones desconegudes, cosa que assenyalava l'extensió de la norma d'adreçar-se en espanyol a l'interlocutor en aquests casos.

En general, l'enquesta posa de relleu una dada important, com és la diferència entre la competència lingüística dels joves –en general alta– i les tendències en els usos lingüístics, condicionats per la situació sociolingüística i per la pressió creixent de l'espanyol. En tot cas, el report mostra també que a mesura que disminueix l'edat l'ús del català és lleugerament superior. Si és així, és una dada positiva enmig d'un panorama complicat.

Embat

Pge. Papa Juan XXIII, 5 - E
Tel. 971 713 350 – Fax: 971 213 641
Geranis Centre
07002 Palma de Mallorca
E-mail: adminembat@balear.onenet.es

Radio
gòtic
BOULEVARD

Born de llibres

C/ Sant Miquel, 55 - 1ª planta
Tel. i Fax: 971 71 03 04

Mostra d'una de les campanyes de normalització lingüística

cerquen —i compren— una terra amb un clima i un paisatge per a ells privilegiats.

La nova immigració, però, és simplement un reforç de l'espanyolització, per tal com els nous pobladors s'integren al país —en la mesura que ho fan— aprenent l'única llengua que consideren necessària per a viure en aquest país: l'espanyol. El català és una llengua que troben aquí de manera inesperada i solen reaccionar —sobretot els rics— molt més negativament que els espanyols davant les mesures de foment o d'ús del català que puguin emprendre les autoritats locals.

Encara és difícil avaluar amb precisió les conseqüències lingüístiques de la nova emigració. El que és evident, per ara, és que aquesta contribueix a l'expansió dels hispanoparlants i de l'ús de l'espanyol molt més que a la difusió del multilingüisme.

I EL REMEI NO ARRIBA

En començar el segle XX la clau del problema lingüístic era el fet que l'elit dirigent menyspreava el català, que era la llengua de tota la societat. En acabar el segle és aquesta societat que —conseqüència de la història patida— no mostra gaire interès en un projecte d'ús ple de la llengua del país, no perquè la menyspreï, sinó perquè la veu poc viable o poc rendible en un entorn que es percep de cada cop més hispanòfon. Endemés, l'ús de l'espanyol ja no és un problema, després que la majoria social ha adquirit una extraordinària fluïdesa en aquesta llengua i després d'un procés d'integració psicològica en el món espanyol, fruit sobretot de l'acció dels mitjans de comunicació de masses. Aquesta situació només pot ser superada per l'acció de govern, però a ningú no li passa per alt que aquesta acció de govern l'hauran de dur a terme uns dirigents que surten d'aquesta mateixa societat.

Condicció per a salvar el català de la residualització és la integració de la massa hispanoparlant ara en expansió; és a dir, bilingüitzant-la i creant en ella hàbits d'ús oral i escrit del ca-

talà. I això només és possible convertint el català en la llengua hegemònica de l'ensenyament, dels mitjans de comunicació i del món sociolaboral i socioeconòmic, els àmbits que afecten en major mesura la vida diària dels ciutadans. Només creant la necessitat d'ús del català hi haurà aquest ús. Sols quan el català sigui necessari per a integrar-se al teixit laboral i quan la manca de la llengua impliqui exclusió social es produirà la integració lingüística necessària.

La qüestió és que la realització d'aquestes transformacions implica una intervenció política d'envergadura i reclama un poder i un marc per a exercir-lo que la nostra societat no té. Les competències de les institucions de govern de les Illes Balears, encara que s'usassin al màxim, no poden operar els canvis assenyalats com a necessaris. Però la cosa no acaba aquí: l'actual govern autonòmic tampoc no està disposat a dur a terme tota la política lingüística possible dins el marge de les seves competències. Primer perquè la ideologia lingüística del sector majoritari d'aquest govern és la ideologia bilingüista i no intervencionista, que traspasa d'una manera enormement simplista la responsabilitat del futur de la llengua a la voluntat dels seus usuaris. I, a més, perquè està altament pendent del vot hispanoparlant. Mal que dolgui, continuam sense la política lingüística que ha de canviar les coses, tot i que, evidentment, no diré que igual que abans. La Direcció General de Política Lingüística treballa intensament i amb ganes dins l'espai en què li ha tocat jugar, i ja hi ha algunes fites assolides o a punt d'assolir remarcables. Tanmateix, un projecte de normalització d'una llengua nacional va molt més enllà de les accions de dinamització lingüística que pugui dur a terme un organisme com l'esmentat, amb una capacitat operativa certament limitada. Programa de ràdio més o programa de ràdio menys, film en català més o film en català menys, el carro de la llengua continua enfangat fins al fusell i la substitució lingüística i cultural d'aquest país sembla que fa la seva via.

La nova centúria comença amb un enigma profund per a la llengua que ha definit la identitat dels illencs en els darrers vuit segles: serem —seran— capaços d'entendre els mecanismes profunds de la nostra pròpia experiència sociolingüística, i serem —seran— capaços de posar en funcionament el tractament adequat i aconseguir les condicions polítiques necessàries per a fer-ho? Allò que és més que obvi és que si no ho fan els illencs, no ho farà ningú altre. Què dirà el balanç lingüístic que algú farà en acabar el 2100? ■

Gabriel Bibiloni

Bar Restaurant

CA S'AMITGER

ESPECIALITAT EN MENJARS MALLORQUINS

07315 LLUC (Mallorca)

Tel. 971 51 70 46